

**KOOLIEELSETE LASTEASUTUSTE
TERVISEMEESKONDADE TEGEVUS JA VÕIMESTATUS
LASTE NING PERSONALI TERVISE EDENDAMISEL
Seire ja hindamise osakond, Tervise edendamise osakond
Tervise Arengu Instituut**

SISSEJUHATUS

Käesolev raport esitab kokkuvõtte 2009. aastal Tervist Edendavate Lasteaedade (TEL) võrgustikku kuuluvate koolieelsete lasteasutuste/ lasteaed-alkkoolide poolt läbiviidud tervisemeeskondade hindamise tulemustest. Hindamine on läbi viidud Eesti Haigekassa poolt rahastatud projekti „Tervise edendamine lasteaias ja koolis“ raames.

Küsitluse eesmärgiks oli saada ülevaade kogu TEL-võrgustikku kuuluvate lasteasutuste tervisemeeskondade olemasolust, nende toimimisest, liikmete aktiivsusest ja koostööst erinevate siht- ja sidusgruppidega. Samuti uuriti tervisemeeskonna liikmete poolt läbiviidud tegevust tervisliku ja turvalise keskkonna kujundamisel ning nende teadmisi/oskusi tegelemaks asutuses erinevate terviseprobleemidega, tervise edendamisega ja haiguste ennetamisega.

Hindamine paluti läbi viia küsimustiku vormis ja aluseks oli „Tervisemeeskonna/tervisenõukogu hindamise küsimustik“. Ankeedid koondati maakonna/linna lasteaedade koordinaatorite kätte ning edastati analüüsiks Tervise Arengu Instituudile.

Raport koosneb kahest peatükist ning lisadest. Esimeses peatükis kirjeldatakse andmete kogumise protsessi. Teises peatükis esitatakse küsitluse tulemused nelja tegevusvaldkonna kohta: tervisemeeskondade/ -nõukogude toimimine, osalemine ja koostöö, keskkonna kujundamine ning oskused ja teadmised.

Küsitluse läbiviijad tänavad kõiki tervisemeeskondi/ -nõukogusid, kes leidsid aega küsimustikule vastamiseks ja koordinaatoreid, kes olid abiks küsitluse läbiviimisel!

I ANDMETE KOGUMINE

Küsitluse läbiviimine

Ankeetküsitlus viidi läbi e-kirja teel kahes osas: mai-juuni 2009 (vastas 41 lasteasutust) ja valdavalt september-november 2009 (vastas 93 lasteasutust). Küsimustik edastati elektroonselt Tervise Arengu Instituudist maakonna/linna lasteaedade koordinaatorile, kes saatis selle oma maakonna/linna lasteaedadele ja juhendas personali/tervisemeeskonda hindamise läbiviimisel. Täidetud ankeedid saadeti nii elektroonselt kui ka CD-l Tervise Arengu Instituuti. Elektrooniliselt täidetav ankeet koosnes 20 küsimusest või küsimuste blokist.

Vastamismäär

15. detsembri 2009 seisuga kuulub Eestis TEL - võrgustikku 152 koolieelset lasteasutust/ lasteaed-alkkooli. Ankeedile vastas ja analüüsi kaasati 134 asutust moodustades 88% TEL-idest.

2009. aasta viimase kvartali jooksul on võrgustikuga liitunud 20 uut lasteasutust ning kümme neist vastas ka ankeedile. Paikkondade lõikes on vastamismäär näidatud tabelis 1.

Tabel 1: Ankeedile vastanud TEL-id paikkondade lõikes

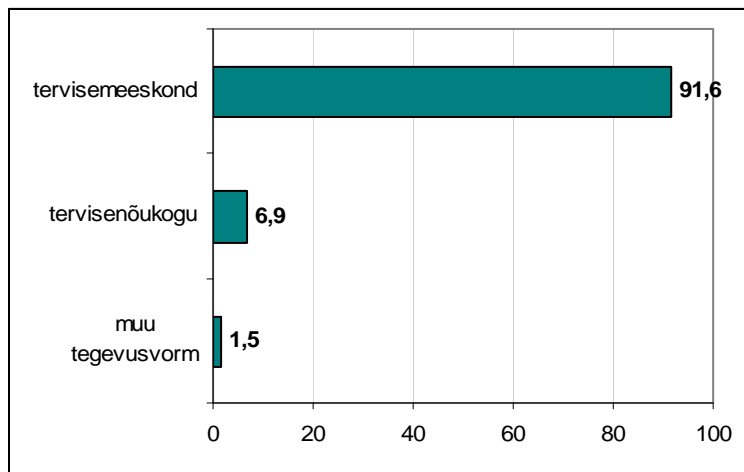
Maakond/linn	TEL võrgustikuga liitunud asutused (n)	Ankeedile vastanud TEL-id	
		n	% paikkonna TEL-idest
Harjumaa	14	8	57,1
Tallinn	36	33	91,7
Ida-Virumaa	9	9	100,0
Jõgevamaa	9	9	100,0
Järvamaa	2	2	100,0
Läänemaa	5	4	80,0
Lääne-Virumaa	10	10	100,0
Põlvamaa	7	7	100,0
Pärnumaa	4	3	75,0
Pärnu linn	12	11	91,7
Raplamaa	5	5	100,0
Saaremaa	1	1	100,0
Tartumaa	7	6	85,7
Tartu linn	8	8	100,0
Valgamaa	1	-	0
Viljandimaa	14	11	78,5
Võrumaa	8	7	87,5
KOKKU	152	134	88,2

Andmete analüüs

Andmeanalüüs on teostatud statistilise andmetöötluse paketi SPSS 16.0 abil. Andmete kirjeldamiseks kasutatakse põhiliselt keskmist näitajat (mis iseloomustab tunnuse üldist taset), mõnede küsimuste tulemused on esitatud sagedusjaotustena. Tunnuseid võrreldakse Wilcoxon'i märgitesti abil. Tunnustevahelised erinevused loetakse oluliseks, kui olulisuse nivoo $\alpha \leq 0,05$.

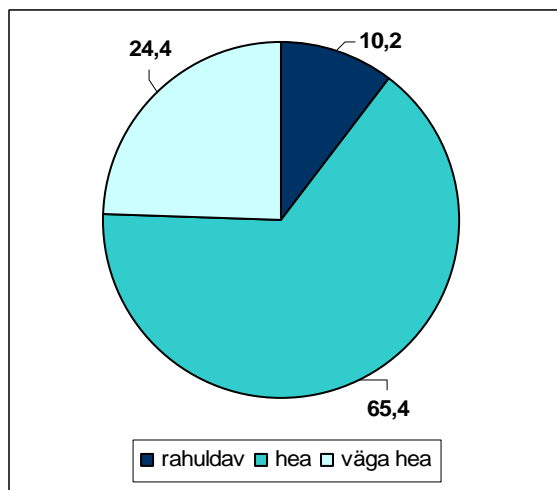
II KÜSITLUSE TULEMUSED

Väga valdavalt on TEL-ides moodustatud tervisemeeskonnad, ligi kümnendikus on tervisenõukogud ning paaris asutuses tegeleti terviseteadadega muus vormis (vt joonis 1). Lasteaiad, kus puudus tervisemeeskond/ - nõukogu, lisasid kommentaaridena 1) kollektiiv on väike, igapäev tegeleb tervisega oma pädevuses ning 2) eksisteerib töörühm, sest liikumisõpetajat ja med. õde ei ole. Kolm asutust antud küsimusele ei vastanud.

Joonis 1: Tervisega seotud valdkonna juhtimine TEL-ides (%)

97%-il TEL-idest on tervise valdkond asutuse arengukavasse integreeritud ning kokku 90% on hinnanud tervisedenduslikku tegevust oma asutuses heaks või väga heaks (vt joonis 2). Hinnangut „halb“ ei märkinud ükski lasteaed ning seitse TEL-i jätsid hinnangu märkimata.

Joonis 2: Hinnang tervisedenduslikule tegevusele oma asutuses (%)

Tervisemeeskonnad/ -nõukogud (*kuna väga valdavalt on TEL-ides tervisemeeskonnad, siis kasutatakse edaspidi tähist TM*) hindasid oma tegevust ja kompetentsust tervise edendamise erinevates valdkondades 4-pallisel skaalal: 1 – üldsegi mitte, 2 – kuigivõrd, 3 – oluliselt, 4 – peaaegu täielikult/täielikult. Sellisel skaalal on keskmiseks tasemeks 2,5 ja mida kõrgem on keskmine näitaja, seda paremini on täidetud tegevused ja seda kompetentsemad ollakse tegelemaks asutuse terviseprobleemidega.

Tervisemeeskondade/ -nõukogude toimimine

Antud valdkonna kohta esitati viis küsimust ning kõiki TM-ide toimimisega seotud tegevusi on hinnatud väga kõrgelt. Kõrgeimalt on hinnatud TM-i toimimise eest vastutava juhi olemasolu. Samal tasemel on ka TM-ide vastavus tervist edendava lasteaia standardile. Mõlematele tegevustele antud keskmised hinnangud on nelja lähedal. Mõnevõrra madalamalt hinnatud valdkonnad on oma töö tulemuslikkuse analüüsimine ning TM-ide liikmete selge arusaam oma rollist ning motiveeritus aktiivseks osalemiseks (vt tabel 2). Hinnangute protsentuaalne jaotus on näidatud raportis Lisas 1.

Tabel 2: TM-ide toimimisega seotud tegevused (n, keskmine hinnang)

Tegevus	n	keskmine hinnang
asutuses on TM, mille koosseis vastab tervist edendava lasteaia TM/kooli TN loomiseks esitatud standardile	134	3,63
TM-il on olemas selgelt defineeritud eesmärgid.	134	3,49
liikmetel on selge ettekujutus oma rollist TM-is, mis motiveerib neid aktiivselt osalema	133	3,37
on juht, kes on valitud/kinnitatud ja kes vastutab TM -i toimimise eest.	133	3,68
TM analüüsib oma töö tulemuslikkust.	132	3,30

Tervisemeeskonna/ - nõukogu osalemine ja koostöö

TM-id andsid hinnanguid kolme meeskonda/ -nõukogu iseloomustava näitaja ning kahe asutusevälise ja –sisese koostööga seotud tegevuse kohta. Võrreldes koostööga on TM-i sisekliima olukord parem. Kõige enam hinnatakse liikmete omavahelisi suhteid (keskmine näitaja 3,77) ning sellele järgneb TM-i tegevustes osalemise aktiivsus (keskmine hinnang 3,51). Antud küsimustebloki madalaima hinnangu on saanud asutusevälist koostööd iseloomustav näitaja – keskmine hinnang on 2,99 (vt tabel 3). Hinnangute protsentuaalne jaotus on näidatud Lisas 2.

Tabel 3: TM-ide koostöö ja osalemisega seotud tegevused (n, keskmine hinnang)

Tegevus	n	keskmine hinnang
TM kohtub regulaarselt.	133	3,27
TM-is valitsevad usalduslikud koostöösuhted.	133	3,77
TM-i liikmed osalevad aktiivselt TM-i tegevuses.	134	3,51
TM teeb koostööd paikkonna teiste organisatsioonide ja võrgustikega.	133	2,99
TM-i juhtimisel toimub asutusesisene koostöö	129	3,25

Lasteaedade TM-idel paluti tuua näiteid nii asutusevälise kui –sisese koostöö kohta. Kuigi koostööga seotud tegevustele anti madalamad hinnangud kui TM-is osalemisele, toodi siiski hulgaliselt näiteid selle kohta, kellega ja millist koostööd tehakse. Nii paikkonna teiste organisatsioonide ja võrgustikega kui asutusesise koostöö kohta kirjutasid näiteid 134-st ankeedile vastanust 129 (ehk 96%).

Asutusevälise koostöö puhul nimetati kõige sagedamini koostööpartnerina teisi lasteaedasid (nii TEL-võrgustikuga liitunuid kui mitte liitunuid) – 63% ankeedile vastanud TEL-idest. Koostöö vormina nimetati sagedamini ühisüritusi: spordipäevad, matkad, teemapäevad ja -nädalad (südamenädal, ujumispäevad, sõbrapäev, vastlapäev jms). Näiteks:

- *Koostöö linna lasteaedadega: ühised spordipäevad, spordi pidu Toilas.*
- *Valla lasteaedade ühisüritused (Tervistedendav rongkäik, liikluspäev).*
- *TEL võrgustiku lasteaedadega: Lasteaedade olümpiaad, spordipäevad, võimlemispidu "Lõbusalt liikuma".*
- *Teised linnaosa lasteaiad – spordipäevad, matk, ujumise võistlused, miniolümpia, ühisnäitus jäätmeskulptuuridest.*
- *2008-2009. õppeaastal toimus koostöö lasteaedadega Naeratus ja Maasikas projekti „Eesti keele õppimine ja õpetamine tegevuste kaudu” raames. Projektide raamas viisime läbi ühiseid spordipäevi, kontserte ja pidasime rahvakalendri tähtpäevi.*

- *Koostöö toimub eelkõige naabruses asuvate lasteaedadega. Nt. Luha Lasteaiaga, kellega koos käisime sügisel Viru rabas. Samuti oleme erinevatel väljasõitudel osalenud koos Sipsiku lasteaiaga.*
- *Maastikumäng ja vastlapäev koos Mõmmiku lasteaiaga.*
- *Viljandimaa ja linna lasteaiad: sisekoolitused, liikumispäevad, liikluspäevad, lastetööde näitused, tähtpäevade tähistamine.*
- *Maakonna lasteaedadega üritused „Otsi Otti“, „Süda rõõmustab“, „Tantsutrall“.*

Samuti mainiti koolitusi ja kogemuste vahetamist kas ümarlauas, külastustel või väljasõitudel.

42% TEL-idest nimetas koostööpartnerina kohalikke omavalitsusi. Sagedamini mainiti nendepoolset abi ürituste korraldamisel ning osalemist kohalike omavalitsuste poolt korraldatavatel üritustel, koolitustel jms. Lasteaadadel on võimalik kasutada ka valla või linna spordiasutusi. Näiteks:

- *projektide toetus, suvel väljasõidud loodusesse, ühiste liikumis-, tantsu- ja laulupidude korraldamine.*
- *Valla tervisenõukogu – ühisprojektid, pereüritused, traumade ennetamine.*
- *Linnaarst - nõustamine, koolitused lastevanematele ja töötajatele: tervisedenduse põhimõtted lasteaias.*
- *Linnaosa valitsus – vanemad rühmad võtavad osa Mustamäe spordipäevast.*
- *Linnaosa valitsus – uisutamine Premias sügiseti, kevadeti.*
- *Omavalitsusega koostöö valla spordisaali kasutamiseks.*

27% tõi koostööpartnerina esile kohalikke koole. Sagedamini nimetati võimalust kasutada kooli ruume, nt võimlat, staadionit, arsti kabinetti. Koostöös koolidega viiakse läbi ka ühiseid üritusi (nt spordipäevad), aga ka koolitusi ja koosolekuid: teemadeks koolivalmidus, tervislik toitumine, esmaabi jm. Kohalik kool on lasteaialastele võimaluseks tutvuda kooliga ja kooliteega. Näiteks:

- *Kooli miniloomaai külastamine, uuel koolistaadionil suve spordimängud.*
- *Koostöös linna koolidega toimuvad kooliminevate laste vanematele koosolekud, kus õpetajad räägivad kooli ootustest lapsele ja perele ning lastele koolidega tutvumise päevad.*
- *Kogemuste vahetamine: laste toidusedel ja laste koolivalmidus, koolitused, nõustamine.*
- *Lahtiste uste päeva külastamine. Lastekaitsepäev.*
- *Hambaarsti kabineti töötajatega (hambaarsti külastamine, temaatilised vestlused/tegevused).*
- *Kooliõega koostöös esmaabi päev koolieelikute rühmas, koolieelikute tutvumised kooliga (turvaliselt kooli).*

19-23% TEL-idest märkisid koostööd politsei, päästeameti, turvafirmadega (asutuste külastamine, koolitused turvalisuse, liiklus- ja tuleohutuse teemadel jm), maavalitsusega (koolitused, projektid), spordiasutuste ja -ühingutega (spordihallide, ujulate kasutamine, spordi- ja tervise üritused, treeningud), Tervise Arengu Instituudiga (koolitused, konverentsid, suvekoolid, seminarid). Lisaks tehakse koostööd pere- ja hambaarstidega, eraettevõtetega, noortekeskustega, muuseumide ja teiste kultuuriasutustega.

Asutusesise koostöö puhul on igati loomulik, et kõige sagedamini nimetati koostööpartneritena lapsevanemaid – 81% TM-idest mainis neid. Kõige enam toodi esile ürituste korraldamist: lapsevanemate abi planeerimisel ja korraldamisel ning osalemine neis. Nimetati spordi- ja tervisepäevi, teemapäevi ja -nädalaid, pereüritusi jms. Näiteks:

- *Lastevanematega: ühised tervisepäevad, pudruhommik tervisliku toidu propageerimiseks, arenguestlused, lastevanemate koolitused, lapsevanema rahulolu uuringud.*

- Tervisepäevad, väljasõidud loodusesse koostöös lastevanematega.
- Tervisenädalad: erinevad üritused lastele, vanematele, töötajatele (loengud, seminarid, viktoriinid, võistlused, meelelahutused, matkad loodusesse, väljasõidud jne).
- Ühisüritused lastega ja vanematega: plakatite konkurs „Terve eluviis“, spordimuusikaline üritus „Isade päev“, Vastlapäev Toilas, spordi pidu „Lõbus perekond“, Emade päev (mai 2009).
- Lapsevanemad – tervist edendavate perepäevade korraldamine, infotahvlid, voldikud.
- Südamenädala ürituste läbiviimine koostöös lapsevanematega.
- Kaks korda õppeaastas ülemajalised tervisliku toidu tutvustamise/ propageerimise üritused: leiva-, õuna-, porgandipäev. Vastavalt teemale on väljapanek toitudest, mille vanemad, töötajad, lapsed on valmistanud. Üritusel toimub toiduaine tervislikkusest loeng, toidu degusteerimine, lemmiku valimine.
- Lastevanematega – perepäevad, ühised tervisematkad, tervisedendus (lastevanemate töökohad nt. hambaarstid jne), toitlustamine.
- Lastevanematega koostöös ühisnäitused keskkonnanädalal „Jäätmetest mänguajad“, fotonäitused „Minu tervislik suvi“, „Kahjulikud harjumused“.
- Lapsevanemad (helkurite muretsemine, üritusteks vajalike esemete muretsemine).
- Lapsevanemad viivad läbi õueõpet, erinevaid ekskursioone (tutvustatakse erialaseid töid ja hobisid).
- Viiakse läbi traditsioonilised spordiüritused koostöös lastevanematega (sügiseseid, talviseid, kevadiseid spordipäevad, suvine veepäev, sügisjooksud, südamenädal, tervise teemadega seotud üritused).
- Lapsevanemad – tervisesarjas „Kõnnime kevade südamesse“ kaasamine. Osales 43 peret ja viibiti Tartu linna erinevatel terviseradadel peredega koos kokku ca 100 tundi. Juhendati ohutu/turvalise käitumise osas terviseradadel.
- Salatinädalal ja leivanädalal koostöös lastevanemate ja lastega võileibade ning salatite valmistamine ja degusteerimine.

Sagedamini mainiti ka koolitusi ja konsultatsioone lapsevanematele. Näiteks:

- Konsultatsioonid vanematele: „Kes ütles, et hommikusöök on tühi asi?“, „Hingamine ja tervis“, „Noorte sportlase menüü“, „Kuidas organiseerida lastepidu“, „Tervendav toitumine“.
- Lastevanematega, pedagoogidega ja lastega koolitus "Liiklusteadlik pedagoog ja lapsevanem", lapsevanemad ja pedagoogid koolitusel "Lapse areng täiskasvanute maailmas".
- Lapsevanemad – koolitused (vigastuste ennetamine).
- Koostöös perearstiga korraldati lastevanemate koolitus „Esmabi“.
- Loeng 4-6 aastaste laste vanematele „Tasakaalustatud toidulaud“ lektorid Koidula Gümnaasiumi õpetajad; 6-7 a. laste vanematele „Millist last ootab kool“ Koidula Gümnaasiumi õppealajuhataja; 4-6 a. laste vanematele „Turvaline lapseõlv“ lektoriks lapsevanem-Koidula Gümnaasiumi õpetaja.
- Lapsevanemad: koolitus turvaline lasteaed- Ole julge.
- Lapsevanematega loeng „Lastevastase vägivalla ennetamine“, loeng „Allergia ja astma,,
- Lapsevanematele korraldatud loengud: lastearsti loeng veebr 2009 ja lapse kohanemine lastesõimes septembris 2009
- Koolitused lastevanematele- koolivalmidus, laste hirmud, esmaabi mürgistuste puhul, enesega toimetulek, erivajadusega laps .

Lisaks toodi esile, et lapsevanemad osalevad turvalise keskkonna loomisel (ohukohtade kaardistamine ja analüüs, vahendite muretsemine), lapsevanematega peetakse arenguestlusteid ja uuritakse ka nende rahulolu küsitluste abil.

Kõik tegevused, üritused, koolitused jms on lasteaias ikka seotud lastega, kuid eraldi koostööpartnerina tõi lapsi esile TM-idest 27%. Näiteks:

- *Lastega: lapse arengu jälgimine, arengumapi olemasolu, laste rahulolu uuringud.*
- *Lastega – lapse arengu jälgimine, hommikuvõimlemine, tervisetunnid, sõrmevõimlemine, paindlik päevakava, mängud iga päev, tasakaalustatud menüüde koostamine, suvisel perioodil hommikune vastuvõtmine värskes õhus, mängud veega, aasta jooksul – vitamiinisaladid, puuviljad, mahlapausid, talvel – küüslaugu suupisted.*
- *Lapsed – laste terviseürituste, -nädalate korraldamine.*
- *Laste poolt turvareidi läbiviimine.*
- *Lapsed: Salatinädal, rühmade spordipäevad, ujumisõpetus lastele, ujumispeod, tervisenädal – tervislik toitumine, koolitus turvaline lasteaed – Ole julge, tuleohutuspäev, rabamatk.*
- *Lapsed – lapsed aitasid analüüsida menüüid ja andsid oma hinnangu, leivasortide degusteerimine – laste lemmikleib võeti menüüisse.*
- *Lastega „Otsi Otti”, Südamenädal. Tervise Arengu Instituut poster. Prügipidu, jääkmaterjalidest meisterduste näitus. Prügihundi külastus.*
- *Lapsed – käime paljudel õppekäikudel väljaspool lasteaeda (suuremad üritused näiteks: piimanädalal Saidafarmi külastus; leivanädalal poodide leivalettide külastus), samuti mitmed erinevad spordiüritused (septembris Schnelli tiigi ääres, märtsis – Kalevi spordihallis rahvastepall; mais – Kalevi staadionil Kesklinna Karikas).*
- *lapsed – 1x kuus ühisüritus (nt tuleohutuslane spordipäev).*

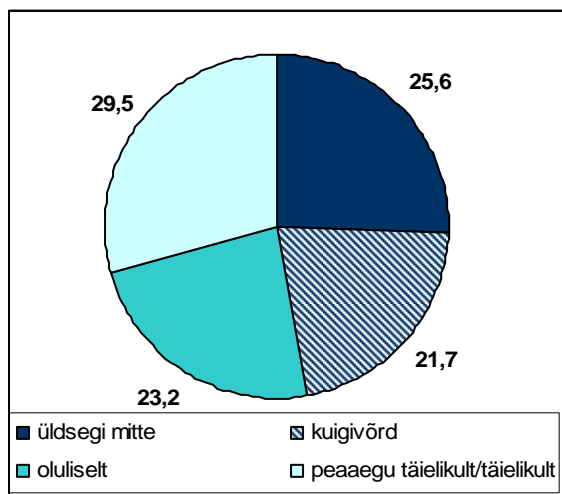
20% nimetas koostööd spetsialistidega, kõige sagedamini logopeediga, aga märgiti ka tervishoiutöötajat, massööri, liikumis- ja muusikaõpetajat, psühholoogi. Lisaks tehakse koostööd õpetajate, õpetaja abide, kokkade, hoolekogu ja ainesektsioonidega.

Keskkonna kujundamine tervisemeeskonna/ -nõukogu poolt

Üldiselt on keskkonna kujundamisega seotud tegevustele antud suhteliselt ühtlased hinnangud, vaid ühte tegevust on märgatavalt madalamalt hinnatud. Antud valdkonnas on mõnevõrra kõrgemalt hinnatud koolitusel saadud teadmiste ja oskuste edasiandmist (keskmine hinnang 3,30) ning teiste asutuse töötajate motiveerimist tegelemaks tervisedenduse ja –kasvatusega (keskmine hinnang 3,27). Kõige problemaatilisemaks peetakse lisaressursside leidmist projektide elluviimiseks (keskmine hinnang 2,57) (vt tabel 4). Kui ülejäänud tegevustele on hinnangud valdavalt positiivsed („3“ ja „4“), siis antud juhul jagunevad hinnangud suhteliselt võrdväärselt kogu skaala ulatuses (vt joonis 3). Keskkonna kujundamisega seotud tegevustele antud hinnangute protsentuaalne jaotus on näidatud Lisas 3.

Tabel 4: TM-ide keskkonna kujundamisega seotud tegevused (n, keskmine hinnang)

Tegevus	n	keskmine hinnang
TM on mõjutanud otsuste tegemisi füüsilise keskkonna küsimustes	133	3,05
TM on mõjutanud otsuste tegemisi psühho-sotsiaalse keskkonna küsimustes	132	3,04
TM on mõjutanud otsuste tegemisi asutuse arengukava koostamisel	133	3,17
TM on leidnud lisaressursse projektide elluviimiseks	129	2,57
TM-i liikmed annavad koolitustel saadud teadmisi ja oskusi edasi oma asutuse lastele, personalile ja lastevanematele	132	3,30
TM-i liikmed motiveerivad teisi asutuse liikmeid tegelema: tervisedenduse ja –kasvatusega	128	3,27

Joonis 3: Hinnangud lisaressursside leidmisele projektide elluviimiseks (%)

TM-ide mõju füüsilise ja psühho-sotsiaalse keskkonna küsimuste lahendamisele ning arengukava koostamisele on meeskonna liikmed ise hinnanud keskmiselt kolmest veidi kõrgemaks (vt tabel 4). Lisaks uuriti ka täpsemalt, kuidas on TM-id mõjutanud otsuseid keskkonna küsimustes ja arengukava koostamisel, paluti tuua näiteid.

Füüsilise keskkonna kohta tõi näiteid 109 lasteaia TM-id ehk 81% vastanutest. Sagedamini (45% TM-idest) mainiti õueala turvalisemaks muutmist ning inventari uuendamist seal. Näiteks:

- *Õuealalt on likvideeritud lastele ohtlikud mänguvahendid.*
- *Korrektne ja turvaline õueala (aed), loodusrada Kehtna parki, projekt IF turvafondi (lamavad politseinikud), mänguväljak turvaliseks, videovalve, liivavahetus liivakastides.*
- *Viimasel ajal oleme tegelenud põhiliselt õuealaga. Asfalteerimine, liiklus- ja liikumisväljaku rajamine, talgute korraldamine.*
- *Õueala turvalisuse tagamine – piirdeaia uuendamine, liikluse piiramine lasteaia esisel tänaval, jalgrattahoidikute muretsemine.*
- *Õuealal välja vahetatud vananenud ja amortiseerunud vahendid. Paigaldatud uued, kaasaegsemad. Renoveeritud varjualune vihmase ilmaga õuesviibimiseks.*
- *Turvamatid kiikede alla.*
- *Õueala ohutumaks muutmine (ohtlike mänguvahendite likvideerimine), õueala valgustamine (valgustite paigaldus), aed kooli ja lasteaia territooriumi vahel.*
- *Jalgratta- ja liiklusraja planeerimine ning märgistamine.*
- *Kassivõrkude paigaldamine 4 liivakastile.*
- *Mänguväljaku vahendite uuendamine, siseteede uuendamine, jalgrattaraja uuendamine.*
- *Ohtlike atraksioonide lammutamine, sõimerühma välistrepile ja trepikodadesse käsipuude paigaldamine.*
- *Õuevärava lukustamine, mänguväljakud „Piraadi laev”, „Lamav politseinik” värava taga, parkla valgustus.*

25% TM-idest on läbi viinud riskianalüüsi, turvareide ja ohukohtade hindamisi, ka saadakse informatsiooni lastevanemate ja personali rahuloluküsitlustest. Näiteks:

- *Lasteasutuses on „Riskianalüüs” ning plaan riskitaseme vähendamiseks. Kõik lasteaia töötajad on läbinud töötervishoiu ja tööohutusealase juhendamise, laste tervise ja riskide ohutusalsed juhendamised.*
- *Kaks korda aastas toimuvad turvareidid, mille tulemusel on keskkond muutunud turvalisemaks.*

- Iga-aastased riskianalüüsid, mida koostavad kõik rühmad ja sealhulgas töötajad. Lasteaiatöötajatega läbiviidud SWOT analüüsid, milles kajastub nii füüsilise kui psühhosotsiaalse keskkonna kujundamine.
- On analüüsitud aastate lõikes lastega juhtunud traumasid.
- Lasteaia turvalise keskkonna riskianalüüsid, sealt tulnud parendusettepanekud.
- Ohukohtade kaardistamine ja likvideerimine.
- Toimuvad rahulolu küsitlused- lapsevanemale ja personalile, millest tehakse kokkuvõtted ja tagasiside hoolekogus ja pedagoogilisel koosolekul.

18% TM-idest tõi esile uue eakohase mööbli ja kaasaegsete mängu- ja õppevahendite soetamist. Veel nimetati köökide renoveerimist, inventari uuendamist ning tervisliku ja eakohase toidu pakkumist, eraldi spordiruumide olemasolu ja spordivarustuse kaasajastamist, õuesõppe tingimuste loomist, osalemist õuealade planeerimisel ja lasteaedade renoveerimisel jms.

Psühho-sotsiaalse keskkonna mõjutamise kohta esitas näiteid 99 (74%) TM-i. Personalile suunatud tegevusi sisekliima parandamiseks, meeskonnatunde loomiseks, stressi vähendamiseks nimetas 38% TM-idest. Toodi esile koolitusi, ühiseid üritusi, väljasõite, puhkamisvõimaluste parandamist jms. Näiteks:

- Personalil ühisüritused, väljasõidud Saaremaale, Viljandisse; osalemine väärtuskasvatuse koolituses ja selle teostamine lasteaias "101 Eestimaa tarkust" (Vanasõnade purk) 3 a. projekt.
- Personalil meeskonnakoolitus "Enesemotivatsioon" ja tervisespordipäev.
- Psühho-sotsiaalne keskkond on paranenud, kuna personalile oli plaanitud ja ellu viidud huvipakkuvad üritused nii lasteaias kui väljasõitudel.
- Lasteaia personalil väljasõit Mäetaguse Veekeskusesse.
- Parandatud töötajate töötingimusi, suunatud koolitusele, ühised ettevõtmised töötajatele.
- Psühho-sotsiaalse keskkonna küsimustes on tervisemeeskond eriti tõhusa töö ära teinud personalil hulgas, luues ühisürituste korraldamisega sõbraliku, üksteist toetava meeskonna. Tervisemeeskond käis TAI poolt korraldatud koolitusel ning jaotas koolituselt saadud materjale ja teadmisi teistele õpetajatele, mis on kindlasti parandanud õpetajate professionaalsust käitumishäiretega lastega tegelemisel.
- Töötajate ühisürituste planeerimine, „Heade tegude tahvel“ – võimalus kirja panna kiidusõnu oma kolleegidele.
- Töötajatele toimus koolitus Tervist edendavad tehnoloogiad õppe- ja kasvatusprotsessis koos SPA külastusega kõikidele töötajatele.
- Psühho- sotsiaalse keskkonna küsimustes oleme korraldanud üritusi, mis aitavad personalil järgida tervislikku eluviisi ja vältida stressi (uisutamissohtu, matk, joogakoolitus ja jooga lühikursus personalile).
- Sisekliima osas meeskonnas – arenguveestlused, vestlused vajadusel, töötajate ümberpaigutamise vajaduse ilmnemine.
- Personalil meeskonnatöö koolitus.

Ka personalile suunatud tegevused aitavad parandada psühho-sotsiaalset keskkonda lasteaias, samas lastega seotud tegevusi ja käitumistavasid nimetas eraldi 34% TM-idest. Näiteks:

- Erivajadustega laps saab abi eripedagoogidelt ja logopeedidelt.
- Arvestatakse laste eripära õpetegevuste läbiviimisel.
- Rühma reeglite kehtestamine, temaatilised nädalad "Popp poiss" ja "Popp tüdruk".
- Lõõgastumisharjutuste sisseviimine muusika saatel lastele kogu päeva jooksul, punktmassaaž lastele.
- Lapsel omaette olemise võimalus.
- Individuaalne töö muukeelsete ja kakskeelsete perede lastega.
- Osapooled toetavad laste arengut ja tervist; arvestatakse laste erivajadusi ja eripära.

- Lähtume sellest, et iga lapse päev algaks rõõmuga ja lõpeks rahuga.
- Nt tervisliku eluviisi propageerimine, uudsete võimaluste leidmine (nt hommikuvõimlemise „elluäratamine” – igal rühmal CD-l hommikuvõimlemise laul.
- Välja töötati protseduur tegelemaks lastega, kes on kogenud vägivalda või olnud vägivalda tunnistajaks.
- Laste eripära ja sotsiaalset arengut toetav (õppekava), laste motiveerimine – puuviljavaagnad üritustel, diplomid, tänukirjad, lapsed, lapsevanemad ja personal on tolerantsed erinevuste suhtes.
- Tervisemeeskonna ettepanekul on kavandatud 2009/2010 a. eesmärkide ellu viimine: väärtustame sotsiaalseid oskusi läbi lapsekeskse õpetuse (lapsed on üksteise vastu hoolivad ja sõbralikud).

Koostööd lapsevanematega psühho-sotsiaalse keskkonna parandamiseks tõi esile 16% vastanutest. Mainiti koolitusi, loenguid ja ühiseid üritusi. Näiteks:

- Koostöö vanematega on muutunud veelgi kvaliteetsemaks – pered aktiivselt osalevad koos lastega ja lasteaia töötajatega rühma ja kogu lasteaia ürituste korraldamises ja läbiviimises.
- Lasteaia personali, vanemate ja laste väljasõit Jõulumaale (Kurtina, Tallinn).
- Lasteavanemate koolitused, psühholoogi regulaarsed külastused.
- Psühho- sotsiaalse keskkonna parandamiseks on korraldatud vanematele loenguid kasvatusteemadel.
- Lastevanematele on pakutud erinevaid lektoreid erinevate teemade arutlemiseks, väljasõidud koos laste ja vanematega matkaradadel jne.
- Lasteaia ja kodu koostöö läbi vanemate kaasamise (lastevanemate ümarlaud).
- Personali, laste ja vanemate tunnustamine ja nende töö-tegevuse väärtustamine – statuut, järjepidevus.
- Töötajatele, lastele ja vanematele on loodud muid koostöövorme ja tervisliku ajaveetmise lisaväärtusi lasteaia juurde, huviringid, personalile ja huvilistele shaping.
- Tervishoiutöötaja koostöö erinevate huvigruppidega sotsiaalset ja psühholoogilist abi vajavate laste ja vanemate väljaselgitamiseks ja konkreetseks suunamiseks eriala spetsialistide juurde.

Mõnel korral mainiti ka psühho-sotsiaalse keskkonna analüüsi läbiviimist lasteaias.

Arengukavaga seotud näiteid tõi 92 (69%) ankeedile vastanut. Sagedamini nimetati osalemist arengukava koostamisel, tervisedenduse valdkonna lisamist arengukavasse, tervisemeeskonna ettepanekute arvestamist arengukava koostamisel, tegevuste analüüsimist ja vastavalt sellele ettepanekute tegemist arengukavasse, tervisekasvatuse lisamist tegevuskavasse jne. Näiteks:

- Tervisemeeskond koostab aasta lõpuks analüüsi ja teeb ettepanekud arengukava jaoks.
- Tervisemeeskond osales aktiivselt lasteaia arengukava koostamisel ning praktiliselt kõik ettepanekud on kajastatud 2008-2011 arengukavas.
- Arengukava koostamisel arvestame SWOT-analüüsi tulemustega. Teades tugevaid ja nõrku külgi planeerime arengukava sellest lähtuvalt.
- Tervisemeeskonna koosolekul üleskerkinud probleemid ja nende võimalikud lahendid on esitatud juhtkonnale.
- Lasteaia arengukava koostamisel – visiooni ja missiooni määratlemisel. Tervisedendamise kava on arengukava üks osa.
- Arengukava on koostatud lähtuvalt tervise valdkondadest e. kooli läheks rõõmus, terve, igakülgsest arenenud laps.
- Lasteaia arengukava koostamisel on võetud arvesse tervisedenduse eesmäärke.
- Arengukava koostamisel tegi meeskond tervisega seotud ettepanekud, mis rakendati tegevus- ja õppekavasse.

- TM koostöös AK meeskonnaga tegi maja ruumide ja õueala SWOT-analüüsi ning AK tegevuskava.
- Arengukava/aasta tegevuskava on tihedalt seotud tervisedenduse strateegiaga, järgnevate perioodide arengukava ja tervisedenduse strateegia vormistame ühtse dokumendina.
- Arengukavas on lasteaia põhiväärtused- sõbralikkus, turvalisus. Põhiväärtuste järgimist analüüsisivad õpetajad õppeaasta aruandes. Õppeaasta eesmärkideks on olnud mitmel aastal koostöös lapsevanematega tervisliku toitumise harjumuste kujundamine lastel.
- Tervisemeeskond teeb iga valdkonna kohta omapoolsed ettepanekud, mis kajastuvad tervisedenduse tegevuskavas, kus on välja toodud konkreetne tegevus, aeg, vastutaja. Vastavalt võimalustele nende ettepanekutega arvestatakse.
- Osalesid tervisemeeskond: tervishoiutöötaja, muusikaõpetaja, liikumisõpetaja, juhataja asetäitja õppe-kasvatusalal ja rühmaõpetajad. Toimusid arutelud, meeskonnatöö, ümarlaud. Õpetajate poolt tehtud ettepanekud võeti arvesse ja rakendati.
- Tervisekasvatuse osa on lõimitud kogu lasteaia õppe- ja kasvatustöö ning mängu valdkonda.
- Lasteaia tervisemeeskond on koostöös muu personaliga väljatöötanud eesmärgid lapse tervise arendamiseks ja tugevdamiseks.

Tervisemeeskonna/ -nõukogu liikmete teadmised ja oskused tegelemaks asutuse terviseprobleemidega

TM-id hindasid oma teadmisi ja oskuseid kaheteistkümnel teemal. Antud hinnangud on suhteliselt ühtlased ning üle keskmise taseme. Võrreldes teiste näitajatega on kõrgeimalt hinnatud koostöö oskust asutuse tasandil – keskmine hinnang 3,52. Sellele järgnevalt, veidi madalamalt, on hinnatud meeskonnatöö oskusi, tegevuskava koostamist ning isikliku eeskuju näitamist terviseprobleemide vähendamisel – keskmised hinnangud vahemikus 3,40 – 3,36. Mõnevõrra madalamalt (keskmised hinnangud kolme lähedal) on kompetentsust käsitlevas blokis hinnatud oma järgmisi oskusi/teadmisi: sotsiaalsete toimetulekuoskuste ja väärtushinnangute elluviimine, laste/noorte tervise probleemid Eestis, sisehindamine tervise valdkonnas, tervisedendus ja koostöö oskused väljaspool asutust (vt tabel 5). Protsentuaalne jagunemine hinnangutele on näidatud raporti Lisas 4.

Tabel 5: TM-i liikmete teadmised ja oskused tegelemaks asutuse terviseprobleemidega (n, keskmine hinnang)

Teadmised/oskused	n	keskmine hinnang
oma asutuse tervise-ja sotsiaalvaldkonna probleemid	132	3,27
laste/noorte tervise probleemid Eestis	133	3,00
terviseõpetuse- ja kasvatuse meetodika	132	3,31
tervisedendus - olemus, planeerimine, rakendamine, hindamine	133	3,05
ennetustegevuste planeerimine, rakendamine ja hindamine	133	3,10
sotsiaalsete toimetulekuoskuste ja väärtuskasvatuse (sekkumisprogrammide) elluviimine	131	2,97
sisehindamine tervise valdkonnas	133	3,05
meeskonnatööoskused tööks tervisemeeskonnas või -nõukogus	132	3,40
tegevuskava koostamine	132	3,36
koostööoskused asutuse tasandil	132	3,52
koostööoskused väljaspool asutust	129	3,05
isikliku eeskuju näitamine asutuse terviseprobleemide vähendamisel	133	3,38

Tegevusvaldkondade võrdlus

Võrdlemaks erinevaid tegevusvaldkondi omavahel arvutati tegevustele antud hinnangute põhjal skoorid iga valdkonna kohta. Valdkonnad sisaldavad erineva arvu tegevusi/näitajaid, võrreldavuse saavutamiseks jagati skoor vastava valdkonna tegevuste/näitajate arvuga. Nii saadi keskmised hinnangud kogu tegevusvaldkonna kohta. Skoorid ja keskmised hinnangud oli võimalik arvutada vaid nende TM-ide kohta, kus oli vastus märgitud kõikidele küsimustele. Ka antud juhul võivad hinnangud varieeruda vahemikus 1 kuni 4 ja keskmiseks tasemeks on 2,5. Mida kõrgem on keskmine näitaja, seda paremini on TM-id täitnud oma tegevusi antud valdkondades.

Kõikide tegevusvaldkondade keskmised hinnangud erinevad olulisel määral üksteisest. Kõige kõrgemalt on hinnatud TM-i toimimist, sellele valdkonnale järgneb TM-is osalemine ja koostöö, siis TM-i liikmete teadmised ja oskused ning kõige madalamalt on hinnatud keskkonna kujundamist (vt tabel 6).

Tabel 6: TM-i tegevusvaldkonnad (n, minimaalne, maksimaalne, keskmine hinnang)

Tegevusvaldkond	Vastajate arv	Min hinnang	Max hinnang	Keskmine hinnang
toimimine	131	2,00	4,00	3,49
osalemine ja koostöö	126	1,80	4,00	3,38
keskkonna kujundamine	121	1,33	4,00	3,09
teadmised ja oskused	124	2,25	4,00	3,22

KOKKUVÕTE

Tervisemeeskondade/ -nõukogude tegevust kajastav küsitlus viidi läbi kahes jaos, osa meeskondi vastas kevadisel perioodil mai-juuni 2009. aastal ning valdavalt täideti ankeedid sügisel september-november 2009. aastal. Käesolevas raportis on kasutatud 134 tervisemeeskonna/ -nõukogu andmeid (88% võrgustikuga liitunud lasteaedadest).

Üldiselt võib öelda, et tervisemeeskonnad/ -nõukogud on oma tegevusi ning teadmisi ja oskuseid hinnanud heal tasemel. Kõik keskmised hinnangud 28-le näitajale on üle keskmise taseme (4-pallisel skaalal on see 2,5). 97%-il TEL-idest on tervise valdkond asutuse arengukavasse integreeritud ning kokku 90% on hinnanud tervisedenduslikku tegevust oma asutuses heaks või väga heaks.

Kõige kõrgemalt on hinnatud **tervisemeeskondade/ - nõukogude toimimisega** seotud tegevusi. Kõrgeimalt on hinnatud meeskonna toimimise eest vastutava juhi olemasolu ning seda, et meeskonnad vastavad tervist edendavate lasteaedade standarditele. Madalamad hinnangud on antud oma töö tulemuslikkuse analüüsimisele ning liikmete arusaamale oma rollist ja motiveeritusele osalemaks aktiivselt meeskondade tegevuses.

Järgmisel, veidi madalamal, tasemel hinnati meeskonnas **osalemist ning koostööd** erinevate huvi- ja sihtgruppidega. Võrreldes koostööga seotud tegevustega on kõrgemalt hinnatud meeskondade sisekliimat. Eriti hästi on liikmete omavaheliste suhetega ning problemaatilisemaks valdkonnaks on asutuseväline koostöö.

Tervisemeeskondade/ -nõukogu liikmete **teadmised ja oskused** erinevates valdkondades on suhteliselt ühtlasel tasemel. Veidi kõrgemalt on hinnatud koostööoskust asutuse tasandil,

mõnevõrra madalamad hinnangud on saanud järgmised valdkonnad: sotsiaalsete toimetulekuoskuste ja väärtushinnangute elluviimine, laste/noorte tervise probleemid Eestis, sisehindamine tervise valdkonnas, tervisedendus ja koostöö oskused väljaspool asutust.

Kõige madalamalt on hinnatud meeskondade mõju **keskkonna kujundamisele**. Antud valdkonnas on mõningal määral kõrgemalt hinnatud koolitusel saadud teadmiste ja oskuste edasiandmist. Kõige suuremaks probleemiks on lisaressursside leidmine projektide elluviimiseks.

Tervisemeeskondadelt/ -nõukogudelt kogutud andmed sisaldavad hulgaliselt näiteid reaalsest igapäevasest tegevusest tervise edenduse valdkonnas. Saamaks paremat ülevaadet meeskondade tegevusest ja mõjukusest lasteaedades oleks hea neid analüüsida kasutades kvalitatiivseid meetodeid. Analüüsitulemus võiks olla aluseks „hea praktika“ kogumiku või dokumendi koostamisele. Samuti võiks edaspidi mõelda lasteaedade tervise edendusega seotud teemade uurimist sidusgruppides, näiteks lapsevanemad, linna- ja vallavalitused, kohalikud ettevõtted, spordiasutused ja –ühingud jt.

LISA 1: TM-ide toimimisele antud hinnangud

Tegevus	1		2		3		4		Kokku		märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
asutuses on TM, mille koosseis vastab tervist edendava lasteaia TM/kooli TN loomiseks esitatud standardile	-	-	12	9,0	26	19,4	96	71,6	134	100,0	-
TM-il on olemas selgelt defineeritud eesmärgid.	-	-	14	10,4	40	29,9	80	59,7	134	100,0	-
liikmetel on selge ettekujutus oma rollist TM-is, mis motiveerib neid aktiivselt osalema	-	-	12	9,0	60	45,1	61	45,9	133	100,0	1
on juht, kes on valitud/kinnitatud ja kes vastutab TM -i toimimise eest.	3	2,3	8	6,0	18	13,5	104	78,2	133	100,0	1
TM analüüsib oma töö tulemuslikkust.	1	0,8	22	16,7	46	34,8	63	47,7	132	100,0	2

LISA 2: TM-ide koostööle ja osalemisele antud hinnangud

Tegevus	1		2		3		4		Kokku		märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
TM kohtub regulaarselt.	1	0,8	22	16,5	50	37,6	60	45,1	133	100,0	1
TM-is valitsevad usalduslikud koostöosuhted.	-	-	2	1,5	27	20,3	104	78,2	133	100,0	1
TM-i liikmed osalevad aktiivselt TM-i tegevuses.	-	-	10	7,5	45	33,6	79	58,9	134	100,0	-
TM teeb koostööd paikkonna teiste organisatsioonide ja võrgustikega.	4	3,0	37	27,8	48	36,1	44	33,1	133	100,0	1
TM-i juhtimisel toimub asutusesisene koostöö	4	3,1	13	10,1	59	45,7	53	41,1	129	100,0	5

LISA 3: TM-ide keskkonna kujundamisele antud hinnangud

Tegevus	1		2		3		4		Kokku		märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
TM on mõjutanud otsuste tegemisi füüsilise keskkonna küsimustes	6	4,5	26	19,6	56	42,1	45	33,8	133	100,0	1
TM on mõjutanud otsuste tegemisi psühho-sotsiaalse keskkonna küsimustes	4	3,0	23	17,4	69	52,3	36	27,3	132	100,0	2
TM on mõjutanud otsuste tegemisi asutuse arengukava	9	6,7	14	10,5	55	41,4	55	41,4	133	100,0	1

koostamisel												
TM on leidnud lisaressursse projektide elluviimiseks	33	25,6	28	21,7	30	23,2	38	29,5	129	100,0	5	
TM-i liikmed annavad koolitustel saadud teadmisi ja oskusi edasi oma asutuse lastele, personalile ja lastevanematele	4	3,0	10	7,6	60	45,5	58	43,9	132	100,0	2	
TM-i liikmed motiveerivad teisi asutuse liikmeid tegelema: tervisedenduse ja –kasvatusega	3	2,3	17	13,3	50	39,1	58	45,3	128	100,0	6	

LISA 4: TM-i liikmete oskustele ja teadmistele antud hinnangud

Tegevus	1		2		3		4		Kokku		märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
oma asutuse tervise- ja sotsiaalvaldkonna probleemid	-	-	13	9,8	71	53,8	48	36,4	132	100,0	2
laste/noorte tervise probleemid Eestis	-	-	27	20,3	79	59,4	27	20,3	133	100,0	1
terviseõpetuse- ja kasvatuse meetodika	-	-	10	7,6	71	53,8	51	38,6	132	100,0	2
tervisedendus - olemus, planeerimine, rakendamine, hindamine	-	-	24	18,0	78	58,7	31	23,3	133	100,0	1
ennetustegevuste planeerimine, rakendamine ja hindamine	-	-	22	16,5	76	57,2	35	26,3	133	100,0	1
sotsiaalsete toimetulekuoskuste ja väärtuskasvatuse (sekkumisprogrammide) elluviimine	7	5,4	27	20,6	60	45,8	37	28,2	131	100,0	3
sisehindamine tervise valdkonnas	3	2,2	30	22,6	58	43,6	42	31,6	133	100,0	1
meekonnatööoskused tööks tervisemeeskonnas või -nõukogus	-	-	12	9,1	55	41,7	65	49,2	132	100,0	2
tegevuskava koostamine	-	-	9	6,8	66	50,0	57	43,2	132	100,0	2
koostööoskused asutuse tasandil	-	-	2	1,5	59	44,7	71	53,8	132	100,0	2
koostööoskused väljaspool asutust	1	0,8	28	21,7	63	48,8	37	28,7	129	100,0	5
isikliku eeskuju näitamine asutuse terviseprobleemide vähendamisel	-	-	10	7,5	62	46,6	61	45,9	133	100,0	1